

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ : ΜΕ ΤΗ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Στα μονοπάτια της

Το σκηνικό έμοιαζε στημένο από ευφάνταστο σκηνοθέτη. Ήταν, ωστόσο, πέρα για πέρα αληθινό. Στις 5 τα χαράματα, δυο φλυτζάνια αχνιστού καφέ, σερβίρονταν με κάθε επισημότητα στο τραπέζι της βεράντας, ικανοποιώντας την ανάγκη για τόνωση των ξενυχτισμένων ταξιδιωτών. Μετά από ένα ολόήμερο σχεδόν ταξίδι σε στεριά και θάλασσα, με πολλές καθυστερήσεις και μποφόρ, βρισκόμασταν επιτέλους στον ποθητό μας προορισμό. Ψηλά, στον νυχτερινό ακόμα ουρανό της Σαντορίνης, πρωταγωνιστούσε ένα ελλειπτικό αλλά φωτεινότατο φεγγάρι. Σκόρπιζε πορτοκαλί ανταύγειες στα λευκά σπίτια της **Οίας** και των άλλων οικισμών, στους αντικρινούς σκοτεινούς όγκους της **Θηρασιάς** και του **Ασπρονησιού**, της **Παλαιάς** και **Νέας Καμένης**. Κάτω χαμηλά, στη χαοτική **Καλντέρα**, η θάλασσα αναρριγούσε στις βίαιες πνοές του γαρμπί και του πουνέντε, ο ήχος των κυμάτων έφτανε ως τη βεράντα βουερός. Σήκωσα ως απάνω το γιακά, ο πελαγίσιος αέρας έφερε μαζί του την ψύχρα και την υγρασία της θάλασσας. Τα βλέφαρα της Άννας βάρυναν από την κούραση τώσων ωρών. Εγώ απόμεινα για λίγο ακόμα, ως τη στιγμή που το ξεθωριασμένο πια φεγγάρι χάθηκε οριστικά, νικημένο από τον ήλιο. Ξημέρωνε η πρώτη μας μέρα στη Σαντορίνη.

**ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ.
ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ**

Ας γνωρίσουμε τη Σαντορίνη μέσα από τα μονοπάτια της, το φυσικό της περιβάλλον και όχι από τους συνωστισμένους δρομίσκους των οικισμών της και τις βιτρίνες των μαγαζιών τους.

Σαντορίνης

Οι "IKIES" είναι ένα εκπληκτικό συγκρότημα, που αποτελείται από studios, άκρο της Οίας η μονάδα, μοιάζει λαξευμένη κλιμακωτά στις απότομες απ' την Καλντέρα. Εκεί αρχίζει η απόλαυση του μοναδικού στον κόσμο

ΑΓΝΑΝΤΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΑΛΝΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΙΣ "ΙΚΙΕΣ"

Πόσο μπορεί να κοιμηθεί κανείς σ' έναν τέτοιο τόπο; Που θεωρείται - δίκαια - ένα από τα συναρπαστικότερα και πιο πολυφωτογραφημένα τοπία της υδρογείου; Όπου η κάθε στιγμή είναι πολύτιμη για την όραση και το νού; Και όπου στα μέσα του 17ου αιώνα π.Χ. συνέβη ένα από τα πιο γιγαντιαία ξεσπάσματα της φύσης στην ιστορία του πλανήτη; Ήταν τότε, που σε διάστημα λίγων ημερών, τινάχτηκαν στον αέρα 90 δισεκατομμύρια τόνοι λειωμένου πετρώματος, που αντιστοιχούσε περίπου σε 39 κυβικά χιλιόμετρα μάγματος. Η ελαφρόπετρα και η ηφαιστειακή στάχτη που εκτοξεύθηκαν, κάλυψαν ολοκληρωτικά το νησί που απέμεινε με ένα "λευκό σάβανο" πάχους δεκάδων μέτρων. Η ηφαιστειακή στάχτη απλώθηκε σε όλη την **Ανατολική Μεσόγειο** και τη **Μικρά Ασία**, με πάχος 30 εκατοστών στη **Ρόδο** και στην **Κω**. Η πολύ λεπτή στάχτη και τα σταγονίδια του θεϊκού οξέος εισήλθαν στη στρατόσφαιρα και σκέπασαν με το πέπλο τους όλο τον πλανήτη. Ίχνη τους έχουν εντοπισθεί στους παγετώνες της **Γροιλανδίας**, ενώ ο "ηφαιστειακός χειμώνας" που ακολούθησε, προκάλεσε μείωση της μέσης γήινης θερμοκρασίας κατά 1-2 βαθμούς Κελσίου και έχει καταγραφεί στους δακτυλίους δέντρων των ΗΠΑ. Η κατακρήμνιση του ηφαιστείου μέσα στην τεράστια υπόγεια χοάνη, που προήλθε από την εκτίναξη του λειωμένου πετρώματος, δημιούργησε την σημερινή **Καλντέρα**¹ της Σαντορίνης, προκαλώντας παράλληλα ένα γιγάντιο παλιρροϊκό κύμα (τσουνάμι), που σάρωσε τις ακτές του Αιγαίου και τα παράλια της Αν. Μεσογείου και της Κρήτης.²

Αυτή την Καλντέρα, που με έκταση **84 τετ. χλμ.**, θεωρείται από τις μεγαλύτερες αλλά και ομορφότερες στον κόσμο, αγναντεύουμε από τη βεράντα μας στο συγκρότημα "ΙΚΙΕΣ". Ο εκτυφλωτικός ήλιος έχει αφαιρέσει ένα μέρος από τη γοητεία και το μυστήριο του μισοσκόταδου της νύχτας. Αποκαλύπτει όμως στα μάτια μας κάθε λεπτομέρεια αυτού του παγκοσμίως διάσημου τοπίου, με τα αντικρινά ηφαιστειογενή νησιά, το Αζρωτήρι και τον Φάρο, τους καταλευκούς οικισμούς που αιωρούνται πάνω από τις κατακόρυφες πλαγιές. Μια εξαιρετικά διαυγής - όσο και σπάνια - ατμόσφαιρα μας χαρίζει το προνόμιο να διακρίνουμε, στο βάθος του νότιου ορίζοντα, τον χιονισμένο **Ψηλορείτη**.

Το συγκρότημα των παραδοσιακών κατοικιών "ΙΚΙΕΣ" είναι σ' αλήθεια εκπληκτικό. Η μονάδα βρίσκεται στο Α άκρο του περίφημου οικισμού της Οίας στη θέση "**Περίβολα**", κάτω από το εκκλησάκι του **Αγ. Βασιλείου**. Αποτελείται από τρία studios, τρεις μαιζονέτες,

μαιζονέτες και σουίτες. Στο Α ηφαιστειακές πλαγιές πάνω τοπίου της Σαντορίνης.

τέσσερις σουίτες και μια βίλα. Όλα τα καταλύματα είναι εμπνευσμένα από τα παραδοσιακά υπόσκαφα σπίτια της Σαντορίνης, διατηρώντας αρχιτεκτονικά στοιχεία του τόπου, όπως θολωτά ταβάνια, κουφώματα και πατώματα από "πατητό" τσιμέντο. Τα ονόματά τους προέρχονται από χαρακτηριστικά επαγγέλματα του νησιού και η διακόσμησή τους είναι σχετική με το συγκεκριμένο επάγγελμα. Αυτά τα παραδοσιακά στοιχεία συνυπάρχουν αρμονικά με όλες τις σύγχρονες ανέσεις, όπως τηλεόραση, κλιματισμός, μουσικό σύστημα, θροίσβαση στο διαδίκτυο, θυρίδα ασφαλείας, κουζίνα πλήρως εξοπλισμένη, ενώ οι σουίτες διαθέτουν επιπλέον και προσωπικό υπολογιστή. Τα κρεβάτια και τα στρώματα είναι εξαιρετικής ποιότητας. Κάθε κατοικία διαθέτει ιδιωτική βεράντα μεγάλων διαστάσεων με ομπρέλα, ξαπλώστρες, στρώμα ηλιοθεραπείας, τραπέζι και πολυθρόνες. Εφτά από τις κατοικίες διαθέτουν στη βεράντα δική τους πισίνα με υδρομασάζ.

Λαξενυμένες οι "IKIES" στην ηφαιστειακή ελαφρόπετρα, σαν γαντζωμένες στο γκρεμό, απενίζουν από υψόμετρο 100 μέτρων όλο αυτό το ασύγκριτο θέαμα της Καλντέρας και της Οίας, των ηφαιστειακών νησιών, την απεραντοσύνη του πελάγους. Ένας τόπος ιδανικός για χαλάρωση και ρομαντική απομόνωση κάθε ώρα της ημέρας ή της νύχτας.

Το πρωινό είναι ηγεμονικό, αντάξιο του σημείου όπου σερβίρεται: στην βεράντα της κάθε κατοικίας. Περιλαμβάνει ποικιλίες φρέσκου ψωμιού, κέικ και κρουασάν, ποικιλίες ποιοτικών τυριών και αλλαντικών, πολλά είδη φρούτων και φρεσκοστιμμένο χυμό πορτοκαλιού, μαρμελάδες, μέλι, corn-flakes

Μεγάλες βεράντες, πισίνες με υδρομασάζ, θέα ασύγκριτη. Η διακόσμηση και η επίπλωση είναι εξαιρετικής καλαισθησίας, με αρχιτεκτονικά στοιχεία από τα παραδοσιακά υπόσκαφα σπίτια του τόπου.

και γιαούρτι. Οποιαδήποτε ώρα της ημέρας μπορούν να προσφερθούν καφέδες, ροφήματα ή χυμοί, ενώ υπάρχει επιπλέον η δυνατότητα για ποτά, κοκτέιλς, σάντουιτς ή πιάτα με μεξέδες για συνοδεία ενός κρασιού ή τσίπουρου. Πάντα σ' αυτές τις ασύγκριτες βεράντες και πάντα με προθυμία και χαμόγελο. Πάνω από μια δεκαετία τώρα οι "IKIES" έχουν δημιουργήσει παράδοση εξυπηρέτησης, εγκάρδια φιλοξενίας και διαχρονικούς φίλους, Έλληνες και ξένους.

Η θέα είναι απόλυτη στο ασύγκριτο τοπίο της στην απερantoσύνη του Αιγαίου.

Καλντέρας, στη μαγευτική Οία, στα υπόλοιπα ηφαιστειογενή νησιά και

ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Λίγο πριν από την επίσκεψή μας στη Σαντορίνη μας απασχόλησε αρκετά, η οπτική γωνία προσέγγισης του τόπου. Τι να λέγαμε γι' αυτό το νησί για το οποίο είχαν μιλήσει πριν από μας εκατοντάδες; Και ποιες πρωτότυπες φωτογραφίες να δημοσιεύαμε, όταν είχαν προηγηθεί εκατομμύρια από κάθε πιθανό και απίθανο σημείο του νησιού; Τα ερωτήματα έμοιαζαν αναπάντητα, ως τη στιγμή που αναζητήσαμε βιβλιογραφία για τα μονοπάτια της Σαντορίνης. Δεν βρήκαμε το παραμικρό στοιχείο, όσο κι αν ψάξαμε.

- Να, λοιπόν, μια οπτική γωνία απόλυτα πρωτότυπη, που δεν απευθύνεται σε τουρίστες αλλά κυρίως σε περιηγητές, σχολίασε ο Κυριάκος Παπαγεωργίου, ο κατ' εξοχήν πεζοπόρος της ομάδας. Ας γνωρίσουμε τη Σαντορίνη μέσα από τα μονοπάτια της, το φυσικό της περιβάλλον και όχι από τους συνωστισμένους δρομίσκους και τις βιτρίνες των μαγαζιών.

Η ιδέα ήταν συναρπαστική. Ελαφρά ορειβατικά παπούτσια λοιπόν και ξεκινάμε να γνωρίσουμε τη γη της Σαντορίνης.

Πανέτοιμοι για την ανακάλυψη των μυστικών της γης της Σαντορίνης.

Με κανονικό βάδισμα και χωρίς στάσεις ο χρόνος της διαδρομής δύσκολα ξεπερνάει τα 30-35 λεπτά.

Εγκαταλείπουμε τη χαλάρωση και τη μακαριότητα της βεράντας και παίρνουμε το δρόμο για τον λόφο του **Προφήτη Ηλία**, στο ΝΑ τμήμα του νησιού, που με υψόμετρο **567 μ.** είναι και ο υψηλότερος.

Φτάνουμε στον μεσαιωνικό οικισμό του **Πύργου**, που μας καταπλήσσει με το Κάστρο του, τις 40 περίπου εκκλησίες, τα λαβυρινθώδη στενορούμια και την αρχιτεκτονική του. Στη συνέχεια ανηφορίζουμε προς τον λόφο του Προφήτη Ηλία με την ομώνυμη μονή του 17ου αιώνα στην κορυφή του.

Με διεύθυνση Α συναντάμε το μονοπάτι μερικά μέτρα από την εξωτερική πύλη της μονής. Το μεγαλύτερο τμήμα της Σαντορίνης διαγράφεται πανοραμικά, ενώ εμφανίζεται Α και ο γνώριμος όγκος της **Ανάφης**. Λίγο βορειότερα προβάλλει η **Αστυπάλαια** και, ακόμη πιο βόρεια, η **Αμοργός**, η **Κέρος**, τα **Κουφονήσια**, η **Σχοινούσα**, η **Ηρακλειά**, η **Νάξος** και η **Πάρος**. Στον κοντινό ΒΔ ορίζοντα είναι παρατεταγμένες στη σειρά η **Ίος**, η **Σίκινος** και η **Φολέγανδρος** και πιο πίσω δυτικότερα η **Μήλος**. Οι μισές Κυκλάδες περνούν από τα μάτια μας.

Αρχίζει το παλιό μονοπάτι, στενό και βατό. Θυμίζει λούκι λαξευμένο σε βράχο. Καθώς ακουμπάμε με τα πόδια μας τη ρίγανη και το θυμάρι, ο τόπος ευοδιάζει. Αμέτρητα αγρολούλουδα προβάλλουν ανάμεσα στους θάμνους και στις ασβεστολιθικές πλαγιές του. Σ' ένα σημείο σώζεται μια μικρή συστάδα πεύκων, πλαγιασμένων απ' το βοριά. Κατά διαστήματα υπάρχει σηματοδότηση με κόκκινο spray, η πορεία ωστόσο είναι απόλυτα ευδιάκριτη. Για ένα διάστημα το έδαφος είναι στρωμένο από αναρίθμητα κομμάτια ελαφρόπετρας,

ενθύμιο της μεγάλης ηφαιστειακής έκρηξης. Λίγο αργότερα συναντάμε λιθωσώδη στην άκρη απότομου πρανούς και συνεχίζουμε δεξιά. Αρχίζει το καλντερίμι να κατηφορίζει

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Το μονοπάτι που κατηφορίζει από την κορυφή του Προφήτη Ηλία. Στο βάθος η Ανάφη.

Με ανηφορικό καλντερίμι φτάνει κανείς σ' ένα δεκάλεπτο περίπου στην αρχή του τεράστιου και πολύ σημαντικού χώρου της αρχαίας Θήρας.

Το μεγαλύτερο τμήμα της Σαντορίνης διαγράφεται πανοραμικά, ενώ εμφανίζεται Α και ο γνώριμος όγκος της Ανάφης.

ται αρκετά είδη ορχιδεών, τόσο μικρών, που αν το μάτι δεν είναι εξασκημένο, περνούν απαρατήρητες μέσα στα άλλα αγριολούλουδα. Εμφανίζονται επίσης και μικρά λογχοειδή σαλιγκάρια, που σχηματίζουν αποικίες κολημένες σε βράχους.

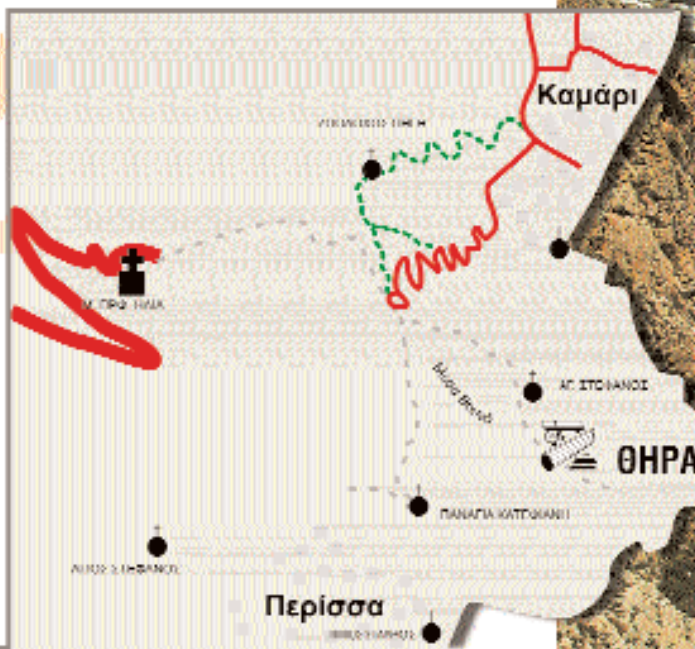
Σε μια ώρα, με πολλές στάσεις για φωτογραφίες και παρατηρήσεις, φτάνουμε στον κυκλικό ταιμεντόδρομο, μπροστά στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου της **Αρχαίας Θήρας**. Με κανονικό βήδισμα και χωρίς στάσεις ο χρόνος της διαδρομής δύσκολα ξεπερνάει τα **30-35 λεπτά**.

Εκτός από την Δευτέρα, που η είσοδος είναι κλειστή, έχουμε την δυνατότητα να ανηφορίσουμε το "**Μέσα Βουνό**". Μετά από ένα 10λεπτο θα βρεθούμε στην αρχή του εκτεταμένου οροπεδίου με τα σημαντικότερα ευρήματα της Αρχαίας Θήρας, που θα μας απασχολήσουν διεξοδικά σε επόμενο άρθρο.

ελικοειδώς, με τις εξωτερικές πλευρές χτισμένες με ξερολιθιά, φέρνοντας στο νου τις περιφημες "σκάλες" του Ζαγοριού. Βαδίζουμε αργά, παρατηρώντας προσεκτικά τη μικροχλωρίδα της περιοχής. Μέσα σ' αυτές τις πετρώδεις και κατοτράχαλες πλαγιές αποκαλύπτον-

2

2 ΠΡΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟ ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΚΑΜΑΡΙ

Μια έξοχη διαδρομή, που δεν υπερβαίνει συνολικά τα 20-25 λεπτά και αξίζει οπωσδήποτε να την επιχειρήσει κανείς.

Προς το εξωκκλήσι της Ζωοδόχου Πηγής κατηφορίζει

Από το κυκλικό τσιμεντένιο πλάτωμα κατηφορίζει προς το Καμάρι ένας δρόμος με 22 (!) αλληπαλλήλες κλειστές στροφές. Από το σημείο επίσης αυτό ξεκινούν και δυο μονοπάτια. Το πρώτο κατευθύνεται Β προς το εκκλησάκι της Ζωοδόχου Πηγής και στη συνέχεια στο Καμάρι. Παραδόξως, δεν αναφέρεται σε κανέναν από τους τρεις - μεγάλης κλίμακας χάρτες - που έχουμε στη διάθεσή μας. Το βρίσκουμε εύκολα είτε από την πρώτη στροφή (ελαφρά ολισθηρό και κατηφορικό) είτε από την τρίτη (πιο ομαλό, που προσθέτει όμως αρκετές εκατοντάδες μέτρα βάδισμα στο δρόμο). Σε λίγα λεπτά τα δυο παρακλάδια συναντώνται σε κοινή ομαλή πορεία, πάντα προς τα Β.

κλιμακωτό καλντερίμι που καταλήγει στο Καμάρι.

100 μέτρα μετά περνάμε δίπλα από μεγάλο βράχο, με διαδοχικές λαξεύσεις, οπές και μικρή δεξαμενή στο άνω τμήμα, που φέρνει στο νου αρχαίο πατητήρι. Σε λίγα μέτρα το μονοπάτι, ως καλντερίμι πια, αρχίζει να κατηφορίζει με μερικές δεκάδες απότομα σκαλοπάτια. Στα έγκατα ενός πελώριου βράχου και στη σκιά δυο αιωνόβιων χαρουπιών φωλιάζει το αθέατο πριν λίγο, εξωκκλήσι της **Ζωοδόχου Πηγής**. Στον μικρό τοιμεντένιο αύλειο χώρο ένα πεζουλάκι μας προσφέρει ξεκούραση και σκιά, την πρώτη σκιά που συναντάμε από τη στιγμή της αναχώρησής μας από τον Προφήτη Ηλία. Από υψόμετρο 200 μέτρων αγναντεύουμε χαμηλά το τουριστικό-τατο **Καμάρι** με την αχανή και μαύρη αμμου-

διά, ενώ στον ορίζοντα δεσπόζει καταλυτικά ο όγκος της Ανάφης.

Το εκκλησάκι είναι μικροσκοπικό μια λευκή προέκταση του βράχου. Δίπλα του δημιουργείται ένα σπήλαιο βάθους 30 περίπου μέτρων με φτωχό λιθωματικό διάκοσμο αλλά με πλούσια σταγονοροοή και μια φυσική πέτρινη γούρνα με απίστευτα δροσερό και εύγευστο νερό. Πίνουμε και ξαναπίνουμε, γεμίζουμε τα παγούρια μας. Ύστερα, με νέες δυνάμεις, κατηφορίζουμε το ωραίο ελικοειδές και χτιστό καλντερίμι, που σ' ένα δεκάλεπτο καταλήγει έξω απ' το Καμάρι. Μια έξοχη διαδρομή, που δεν υπερβαίνει συνολικά τα **20-25 λεπτά** και αξίζει οπωσδήποτε να την επιχειρήσει κανείς.

Επιστρέφουμε στο μονοπάτι και σε 6 λεπτά φτάνουμε στην άσφαλο με συνολικό χρόνο 40 περίπου λεπτών από το κυκλικό πλάτωμα.

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Τμήμα του μονοπατιού προς Παναγιά Κατεφιανή. Το θέαμα της Περίσσης από το εξωκκλήσι είναι υπέροχο.

Κάτω από τον καυτό ήλιο του απομεσημέρου κατηφορίζουμε από το κυκλικό πλάτωμα προς **Περίσσα**, τη φορά αυτή με Ν διεύθυνση.

Το μονοπάτι είναι ελικοειδές και αρκετά ομαλό. Το έδαφός του προστατεύεται με χιτιστή ξερολιθιά. Στην ουσία είναι χαραγμένο ανάμεσα στις απότομες πλαγιές και τις χαραδρώσεις του **Προφήτη Ηλία** και του **Μέσα Βουνού**. Το τοπίο είναι υποβλητικό, βραχώδες, με χαμηλή βλάστηση και σποραδικά πεύκα και κυπαρίσσια, απομεινάρια ίσως κάποιας παλιάς φωτιάς. Στις αντικρινές πλαγιές του Προφήτη Ηλία διακρίνουμε πού και πού υπόσκαφες κατοικίες. Σ' ένα 20λεπτο περίπου συναντάμε στ' αριστερά μια διακλάδωση.

- *Ας ξεστρατίσουμε για λίγο, λέει ο Κυριάκος, αξίζει τον κόπο.*

Για μερικά λεπτά το μονοπάτι είναι επίπεδο, ξαφνικά όμως μεταμορφώνεται σ' έναν μικρό γολγοθά, με 90 πέτρινα και απότομα σκαλοπάτια. Στο τέλος τους όμως μας περιμένει η ανταμοιβή. Βρισκόμαστε μπροστά στο πανέμορφο ξωκκλήσι της **Παναγιάς Κατεφιανής**,

χιτισμένο στα ριζά ενός θεόρατου βράχου, που ισορροπεί πολλά μέτρα πάνω απ' τα κεφάλια μας. Στρέφουμε τα μάτια μας χαμηλά. Η παραλία της Περίσσης διαγράφεται σαν μια στενή καμπύλη και κατάμαυρη γραμμή, που για αρκετά χιλιόμετρα παρεμβάλλεται ανάμεσα στη θάλασσα και τα λευκά σπίτια του οικισμού.

Επιστρέφουμε στο μονοπάτι και σε 6 λεπτά φτάνουμε στην άσφαλο με συνολικό χρόνο **40 περίπου λεπτών** από το κυκλικό πλάτωμα (συμπεριλαμβανομένης της παράκαμψης).

Η εντυπωσιακότερη όμως κατάληξη αυτής της διαδρομής είναι μερικές εκατοντάδες μέτρα παρακάτω, στα ερείπια της τρίκλιτης βασιλικής της **Αγ. Ευρήνης**. Είναι η περίφημη **Παλαιοχριστιανική**, που ανεγέρθηκε στα τέλη του **5ου αιώνα** και, με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, θεωρείται η προϊμότερη και μεγαλύτερη βασιλική στο νησί³.

Ιδιαίτερα εντυπωσιακό είναι ένα τμήμα της βόρειας κιονοστοιχίας του μεσαίου κλίτους, που αποκαλύφθηκε με τέσσερις κίονες, οι οποίοι φέρουν τα κιονόκρανά τους.

ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΒΛΥΧΑΔΑΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΤΡΑΦΟΥΣ

Το βάδισμα προσωρινά αναστέλλεται. Μας παραλαμβάνει ο φίλος γεωπόνος **Πέτρος Οικονόμου** μ' ένα σκληροτράχηλο LADA NIVA. Διασχίζουμε προς τα Δ όλο τον κάμπο της Περίσας. Αμπέλια, κηπευτικά αλλά και εκτεταμένες καλλιέργειες με τα πασιγνώστα ντοματάκια και τη φάβα της Σαντορίνης. Πριν από τη διασταύρωση προς **Μεγαλοχώρι** εγκαταλείπουμε την άσφαλτο και μπαίνουμε σ' ένα δαιδαλώδες δίκτυο δύσκολων χωματόδρομων. Κατευθυνόμαστε Ν προς την ακτή. Πολύ γρήγορα το τοπίο μεταβάλλεται δραματικά. Οι επίπεδες καλλιεργημένες εκτάσεις δίνουν τη θέση τους σ' ένα πολυπόικιλο ανάγλυφο με γηλόφους, χαρα-

Η περιήγηση στην παραλία της Βλυχάδας και στους "Τράφους" είναι μια συνεχής αποκάλυψη από συγκλονιστικούς γεωλογικούς σχηματισμούς, που δημιουργήθηκαν από την μακράιωνη διάβρωση.

δρώσεις και πτυχώσεις. Το συναρπαστικότερο όμως χαρακτηριστικό αυτού του αχανούς λεκανοπεδίου είναι οι γεωλογικοί σχηματισμοί, που έχουν δημιουργηθεί από τα αποσπασθέντα μαλακά πετρώματα με την πάροδο των αιώνων και συνθέτουν ένα φυσικό υπαίθριο μουσείο με εκατοντάδες γλυπτά απίστευτης ομορφιάς. Ήταν αδύνατον να φανταστούμε, ότι θα βρισκόμασταν ξαφνικά κυκλωμένοι από τις αναρίθμητες αυτές γεωμορφές, κάποιες από τις οποίες φτάνουν σε ύψος τα 40-50 μέτρα.

- Αυτή είναι η περιοχή των **"Τράφων"**, ένας τόπος πολύ ιδιαίτερος, σχολιάζει ο Πέτρος. Εξίσου εντυπωσιακές εικόνες μπορούμε να έχουμε και από την θάλασσα, αρκεί να βαδίσουμε ένα-δυο χιλιόμετρα στην παραλία της **Βλυχάδας**.

Νέα πεζοπορία λοιπόν, αυτή τη φορά όμως με τις πνοές του δυνατού γαρμπί, κάτω από το γλυκό φως του δειλινού. Ξεκινάμε από το **"Λιμανάκι των Ψαράδων"** στη Βλυχάδα, όπου σώζονται ακόμη οι εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις των εργοστασίων τοματοπολτού, που μαζί με την παραγωγή κρασιού, απετέλεσαν τη βάση της οικονομίας της Σαντορίνης το 19ο αιώνα. ⁴

Κατάμαυρη μαλακή αμμουδιά με βότσαλα και πολλές ελαφρόπετρες. Κατά μήκος της μακρότατης ακτογραμμής ορθώνεται ένας συμπαγής

τείχος ύψους αρκετών δεκάδων μέτρων, από το ίδιο αποσπασθέν πετρώμα των Τράφων. Είναι ένα συνεχόμενο γλυπτό, που φέρει πάνω του όλη τη λαξευτική δράση της φύσης στους αιώνες. Φωτογραφίζουμε, φωτογραφίζουμε συνεχώς. Κάθε εικόνα μοιάζει ωραιότερη από την προηγούμενη.

Τα κύματα του γαρμπί σκάζουν θορυβώδη και αφρισμένα στην ακτή. 18

χλμ. ανοιχτά στα ΝΔ, ορθώνονται από το πέλαγος οι νηίδες των **"Χριστιανών"**, η **Χριστιανή**, η **Ασκανιά** και ο **Μέριμγκας**. Είναι ό,τι απέμεινε από τον κατακερματισμό της ξηράς, που βυθίστηκε μετά την αρχική ηφαιστειακή δραστηριότητα, που εκδηλώθηκε 2,5 εκατομμύρια χρόνια πριν στην ευρύτερη περιοχή της Σαντορίνης ⁵.

Ο ήλιος χαμηλώνει, τα κύματα χρυσίζουν για τελευταία φορά. Ο γεωμορφές σκουραίνουν, γίνονται ασαφείς. Η νύχτα του Απριλίου πέφτει υγρή και ψυχρή σε στεριά και θάλασσα.

Ένα τείχος συνεχές πάνω από την ακτή της

Βλυχάδας με την ανεπανάληπτη λαξευτική ικανότητα της φύσης.

4

2 ώρες και 10' μετά την αναχώρησή μας (περίπου 1.45' με κανονικό βάδισμα χωρίς στάσεις) φτάνουμε στο Μεροβίγλι.

4 ΤΟ ΤΟΞΕΥΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΗΣ ΚΑΛΝΤΕΡΑΣ

Νωρίς το πρωί βγαίνω στη βεράντα, ν' αγναντέψω τη μαγεία του ορίζοντα. Αυτό που αντικρύζω μ' αιφνιδιάζει. Η οπτική μου εμβέλεια δεν ξεπερνάει τ' αντικρινά νησιά της Θηραϊάδας, της Παλαιάς και Νέας Καμένης. Ακρωτήρι και Φάρος δεν φαίνονται πουθενά. Οι χιονισμένες κορυφές του Ψηλορείτη, που τόσο πολύ με είχαν εντυπωσιάσει, μοιάζουν με εφεύρημα της φαντασίας μου. Ακόμα και η γειτονική Οία είναι μισοχαμένη στην ομίχλη. Η υγρασία επίσης είναι φοβερή, σαν νάχει βρέξει μόλις πριν μερικά λεπτά. Αυτή είναι η άμυνα της γης της Σαντορίνης απέναντι στον καυτό ήλιο και στους άνυδρους μήνες της θερινής περιόδου. Χωρίς αυτή την υγρασία ελάχιστες καλλιέργειες θα μπορούσαν να ευδοκιμήσουν.

Αργά το μεσημέρι η ομίχλη διαλύεται, η άπνοια όμως σε συνδυασμό με την υγρασία, δημιουργούν μια ζέστη ανυπόφορη. **Την ώρα αυτή** αποφασίζουμε να ξεκινήσουμε το μακρύ μονοπάτι της Καλντέρας. Αρχίζουμε τον ήπιο - ευτυχώς - ανήφορο πάνω από τις ΙΚΙΕΣ και το εργοστάσιο αφαλάτωσης. Περνάμε από το εξωκλήσι του **Αγ. Βασιλείου**. Αρχίζει τμήμα του θαυμάσιου παλιού καλντεριμιού, περι-

τεχνα στορωμένοι με ηφαιστειακές πέτρες.
 - Δεν θα κρατήσει για πολύ αυτό το καλντερίμι
 - κομφοτέγνημα, λέει ο Κυριάκος. Πιο πάνω χαλάει και εμφανίζεται περιστασιακά μόνον με μικρά κομμάτια. Είναι κρίμα για την τουριστική φουσιολογία του τόπου αλλά και για τους πολυάριθμους ξένους εραστές της πεζοπορίας, να μην εναισθητοποιούνται για την αποκατάστασή του οι τοπικοί φορείς.

Φτάνουμε στο εκκλησάκι του **Προφήτη Ηλία** με ταυτόχρονη θέα στη θάλασσα της καλντέρας αλλά και ΒΔ, στο ανοιχτό πέλαγος. Κάτω χαμηλά απλώνεται ο εκτεταμένος κάμπος της **Περιβόλας** με ποικίλες καλλιέργειες. Στον θαλάσσιο ορίζοντα διαγράφονται όλοι ο γνω-

Το αρχικό μονοπάτι είναι ανηφορικό
καλντερίμι ανάμεσα σε λάβες, που
δεν συνεχίζει για πολύ.

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η θέα της Καλντέρας συνεχώς αλλάζει, είναι όμως μαγευτική από κάθε σημείο του μονοπατιού. Πλησιάζοντας στο Μεροβίγλι η μοναξιά της φύσης δίνει τη θέση της στην τουριστική αξιοποίηση.

Για λίγο διχάζεται το μονοπάτι. Ένα τμήμα του έχει απόλυτη θέα στο βορρά ενώ το άλλο στην καλντέρα και στο νότο.

στοί όγκοι των νησιών, με πιο κοντινά την Ίο και τη Σίκινο. Διασπαυρονόμαστε με τρεις πα- ρέες άλλοδαπών περιπατητών, που βαδίζουν αντίστροφα το μονοπάτι της καλντέρας. Εντυπω- σιακές είναι οι συγκεντρώσεις λάβας με πολύ ζωντανούς κεραμιδί χρωματισμούς, που πάνω τους έχουν αναπτυχθεί βρύα και λειχήνες.

Για λίγο διχάζεται το μονοπάτι. Ένα τμήμα του έχει απόλυτη θέα στο βορρά ενώ το άλλο στην καλντέρα και στο νότο. Μετά από μερι- κές δεκάδες μέτρα τα παρακάδια συναντών- ται και το κοινό - πλέον - μονοπάτι περνάει μπροστά από το εκκλησάκι του **Τιμίου Σταυ- ρού**. Βρισκόμαστε σε υψόμετρο 300 μέτρων, λίγο πιο κάτω από την κορυφή του "**Μαύρου Βουνού**", με απόλυτη θέα σ' όλο τον ορίζοντα. Με χαλαρό ρυθμό και αρκετές μικροστάσεις χρειαστήκαμε ως εδώ ένα 45λεπτο.

Για μερικά λεπτά απολαμβάνουμε τη θέα. Αρχίζουμε να κατηφορίζουμε ΝΑ. Στον νέο ορίζοντα κυριαρχεί η Ανάφη, ενώ ένας ελαφρός γραίγος μας δροσίζει ευχάριστα. Για ένα διάστημα το μονοπάτι είναι σαθρό, μετά ξαναγίνεται αξιοπίστο. Φτάνουμε σε χαμηλό αυχένα πάνω από την άσφαλο και, με χωματόδρομο, στο ασφάλτινο κεντρικό δί- κτυο, κοντά σε μια καντίνα, εγκατεστημένη σε θέση στρατηγική. Για ένα 5λεπτο ανηφορίζου- με ελαφρά τον ασφαλτόδρομο, έχοντας δίπλα μας τον θόρυβο και τα καυσάετρια των αυτοκι- νήτων. Είναι το μοναδικό άχαρο τμήμα της μέχρι τώρα διαδρομής. Στο ύψος νεόδητου συγκροτήματος και απέναντι ακριβώς από τη διασπαύρωση προς **Πορί** ξαναρχίζει το μονοπάτι, ανηφορικό, κατά- σπαρτο με κοκκινόμαυρες πέ- τρες αλλά και χωρίς καμιά σή- μανση στο σημείο έναρξής του. Πολύ γρήγορα λοξεύουμε δε- ξιά, παράλληλα με συμμάτινη περίφραξη. Κάτω από τον φράχτη, χάσκουν τα ιλιγγιώδη τοιχώματα της καλντέρας. Η ανάβαση συνεχίζει πολύ από- τομη, ανάμεσα από σκουρο- κόκκινα πετρώματα λάβας. Προβάλλει απέναντι θεαματι- κά το **Μεροβίγλι**. Με επίπεδο μονοπάτι διασχίζουμε το από- τομο ρανές που μοσχοβολάει

θυμάρι. Πού και πού σταματάμε για να θαυμάσουμε τη μεγαλόπρεπη θέα της καλντέρας.

Φτάνουμε στο μεγάλο εκκλησάκι του Προφή- τη Ηλία με τοιμεντένιο αύλειο χώρο. Χωματό- δρομος και μετά τοιμεντόδρομος. Ένα στενό μονοπάτι παρεκκλίνει για ένα 5λεπτο στο σπηλαιώδες εξωκκλήσι του **Αγ. Αντωνίου** στο χείλος του γκρεμού. Είναι το τελευταίο μονο- πάτι της διαδρομής.

Αρχίζει φαρδύς τοιμεντόδρομος και παράλλη- λα η τουριστική ανάπτυξη σ' όλη της την έκταση με διαδοχικά πολυτελή συγκροτήματα καθένα με τη μεγάλη του πισίνα, τον κήπο και την απόλυτη θέα στην καλντέρα.

Για μια περίπου ώρα το βράδισμα είναι μια τυπική διαδικασία, ως το Μεροβίγλι. Αν και η θέα εξακολουθεί να είναι υπέροχη, η μαγεία του μονοπατιού έχει χαθεί. Κανένα αστικό περιβάλλον, όσο πολυτελές και περιποιημένο κι αν είναι, δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη γλυκύτητα της φύσης και την αυθεντικότητα της πορείας σε μονοπάτι, έστω και κατορθάλο.

2 ώρες και 10' μετά την αναχώρησή μας (περί- που **1.45'** με κανονικό βάδισμα χωρίς στάσεις) φτάνουμε στο Μεροβίγλι.

- *Αν θέλετε, μπορούμε να συνεχίσουμε ως τα Φηρά, λέει ο Κυριάκος. Δεν θάναί όμως δια- δρομή μέσα στη φύση.*

Προτιμάμε να επιστρέψουμε στη βεράντα μας και ν' αφεθούμε στη γαλήνη του δειλινού ως το πέσιμο της νύχτας.

Καλντέρα, Μεροβίγλι και από κάτω το βραχώδες έξαρμα του "Σκάρου".

5

Από την Θεοσκέπαστη ως τη βάση του Σκάρου τα σκαλοπάτια ξεπερνούν τα 200, ενώ από εκεί και μετά ως το εστιατόριο είναι 300. Ο χρόνος της επιστροφής με κανονικό ρυθμό κυμαίνεται από 20 έως 25 λεπτά

5 ΣΤΟΝ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ "ΣΚΑΡΟ"

Δεν νομίζω, ότι στη χοάνη της καλντέρας αλλά και σ' όλη τη Σαντορίνη, υπάρχει θεαματικότερο γεωλογικό δημιουργήμα από το **Σκάρο**. Είναι μια μικρή χερσόνησος κάτω από το Μεροβίγλι, ένας λοφίσκος από κοκκινωπή λάβα σε σχήμα κωνικό, που στην κορυφή του στενεύει και καταλήγει σ'έναν θεόρατο συμπαγή βράχο. Σ' αυτόν τον κατακόρυφο βράχο και στις γύρω πλαγιές ήταν ο "Σκάρος" το μεγαλύτερο και αρχαιότερο από

τα πέντε καστέλια, τους οχυρούς δηλαδή οικισμούς, που δημιουργήθηκαν τον 15ο αιώνα στη Σαντορίνη για προστασία από την θεομηνία των πειρατικών επιδρομών. Ο πληθυσμός του Σκάρου ήταν στη συντριπτική του πλειοψηφία καθολικός και το καστέλι έδρα του καθολικού επισκόπου. Τα 200 στίπια σταδιακά ερημώθηκαν και ο πληθυσμός μεταφέρθηκε στα Φηρά. ⁶ Η πρόσβαση προς τον Σκάρο γίνεται από το

Μεροβίγλι, από τα σκαλοπάτια που κατηφορίζουν δίπλα από το εστιατόριο BLUE NOTE. Είναι τιμεντένια, φαρδιά και - στην κατάβαση - πολύ ξεκούραστα. Περνώντας δίπλα από ενδιάμεσο ξωκκλήσι φτάνουμε σε λιγότερο από ένα 10λεπτο στη βάση του κώνου. Παντού παμπάλαια ερειπωμένα σπίτια, κατασκευασμένα αποκλειστικά από σκουρόχρωμη ηφαιστειακή πέτρα. Ένα ομαλό μονοπάτι κυκλώνει το βράχο από την ΝΑ-Ν πλευρά. Το "μετέωρο" ορθώνεται αυστηρά πάνω απ' τα κεφάλια μας με ύψος τουλάχιστον 20 μ. Ξαναρχίζουν πολλά τιμεντένια σκαλοπάτια. Στρεφόμαστε για λίγο Δ και ξαφνικά αντικρίζουμε πάνω από τη θάλασσα τον κατάλευκο ναό της "Θεοσκέπαστης", μια τέλεια χρωματική αντίθεση ανάμεσα στο φαιοκόκκινο της λάβας και στη γαλάζια επιφάνεια της καλντέρας. Πολλοί επισκέπτες - αποκλειστικά αλλοδαποί - ηρεμούν στον γαλήνιο αυτό τόπο. Για μερικά λεπτά τους μιμούμαστε κι εμείς,

πριν όμως χαλαρώσουμε επικίνδυνα, παίρνουμε τον ανηφορικό - τώρα πια - δρόμο της επιστροφής.

Από την Θεοσκέπαστη ως τη βάση του Σκάρου τα σκαλοπάτια ξεπερνούν τα **200**, ενώ από εκεί και μετά ως το εστιατόριο είναι **300**. Ο χρόνος της επιστροφής με κανονικό ρυθμό κυμαίνεται από **20 έως 25 λεπτά**.

**Ο επιβλητικός όγκος του "Σκάρου", το πρώτο από τα πέντε καστέλια που δημιουργήθηκαν τον 15ο αιώνα στη Σαντορίνη. (αριστερά)
Πίσω από το Σκάρο προβάλλει η "Θεοσκέπαστη", μια ολόλευκη εκκλησούλα πάνω από τη θάλασσα.**

Δειλινό στο Σκάρο...

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Οι λέξεις είναι φτωχές για να σχολιάσουν την εικόνα.

Ακρωτήριο

Ακρ. Μαύρο Βουνό

ΠΑΝΑΓΙΑ ΚΑΛΛΑΜΙΩΤΙΣΣΑ

ΑΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ

Η συνολική απόσταση από τον Φάρο ως την άσφαλτο δεν ξεπερνάει τα 15-20 λεπτά.

6 ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΟΥ ΦΑΡΟΥ

Ο καιρός της Σαντορίνης μας αφνιδιάζει και πάλι, με συννεφιά και σφοδρούς νοτιάδες. Αδύνατον να σταθούμε στη βεράντα. Παίρνουμε το πρωινό μας στο σαλόνι. - *Ωραία μέρα για μια βόλτα στο Ακρωτήριο, λέει ο Κυριάκος. Όλα τα στοιχεία της φύσης θα είναι εκεί.*

Διασχίζουμε τη χερσαία καμπύλη του νησιού και φτάνουμε στο ακρότατο σημείο, τον Φάρο. Χαμηλά στη θάλασσα ο καιρός λυσοσομανάει. Ένα μεγάλο ξύλινο καΐκι, γεμάτο με τουρίστες για ημερήσια κρουαζιέρα, αναγκάζεται να επιστρέψει. Η πλώρη του βυθίζεται ολόκληρη στο κύμα, ακούγονται ως εμάς οι φωνές του πανικού.

Με την ασφάλεια που μας παρέχει η στεριά αψηφορίζουμε, 30 μέτρα πριν από το φάρο, το μονοπάτι που τον συνδέει με την ενδοχώρα πριν από τη διάνοιξη του δρόμου.

Σ' ελάχιστα λεπτά φτάνουμε στην κορυφή του λόφου και το τοπίο μεταβάλλεται ολοκληρωτικά. Η αποκλειστική - ως εκείνη τη στιγμή - θέα της καλντέρας διευρύνεται με την απεραντοσύνη του αφρισμένου Αιγαίου. Η συγκλονιστικότερη όμως εικόνα προέρχεται από την εξωτερική ακτογραμμή.

Στους κατακόρυφους γκρεμούς αποτυπώνεται ρεαλιστικά όλη η δραματική μεγαλοπρέπεια της δράσης του ηφαιστείου. Όγκοι λάβας σε απίστευτη χρωματική ποικιλία είναι κατάσπαρτοι παντού, στις χαοτικές πλαγιές ή

χαμηλά στη θάλασσα. Πουθενά ως τώρα δεν έχουμε δει να συνυπάρχουν το κιτρινωπό με το καφέ, το ροζ με το κόκκινο, το πρασινωπό με το κεραμιδί, το σταχτί με το μαύρο. Μερικές εκατοντάδες μέτρα πιο κάτω αντικρύζουμε έναν κατακόρυφο βράχο που μοιάζει με συμπαγή τοίχο, ύψους 50 μέτρων πάνω από τη θάλασσα. Το χρώμα του είναι κατάμαυρο, όπως μαύρη είναι και η μικροσκοπική αμμουδιά που σχηματίζεται στη βάση του, προσιτή μόνον απ' τη θάλασσα.

Κινούμαστε πάντα Α-ΝΑ διαγράφοντας μια ελαφρά καμπύλη στο χείλος της απόκρημνης ακτής, που θυμίζει μια καλντέρα σε μικρογραφία. Μετά από ένα τέταρτο περίπου φτάνουμε στην άσφαλτο, 150 μέτρα πάνω από την ταβέρνα "**Το Φανάρι**". Κάτω στην ακτή αποκαλύπτεται ένας κατάμαυρος βράχος με ιδιόμορφο σχήμα, ένα αληθινό "Γλυπτό της Λάβας". Στην κακοτράχαλη θαμνώδη πλαγιά φεύγουν - λίγα μέτρα από τα πόδια μας - φασιανοί και αγριοκούνελα. Είν' ένας τόπος παράξενος, μακριά από αστικά κέντρα και τουριστικές διαδρομές, με εικόνες ιδιαίτερες, γεμάτες γοητεία.

Εξίσου γοητευτική είναι και η "**Κόκκινη Παραλία**", μια διασημότητα του νησιού, όπου καταλήγουμε με ολιγόλεπτο βάδισμα μετά τον αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτηρίου.⁷ Αθέατη, υπέροχη αμμουδιά, με πρωταγωνιστές τους κοκκινωπούς όγκους της λάβας.

Μέσα από τους σχηματισμούς της λάβας το βλέμμα συναντά αρκετές φορές το οικοδόμημα του Φάρου. ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Η περίφημη "Κόκκινη Παραλία" μια από τις πιο διάσημες παραλίες της Σαντορίνης.

Καλύπτουμε την υψομετρική διαφορά των 170 μέτρων και τα 200 περίπου σκαλοπάτια σε 18'.

7 Ο ΧΡΙΣΤΟΣ Τ' ΑΘΕΡΜΙ

Μερικές εκατοντάδες μέτρα Ν του ξενοδοχείου ARTEMIS και λίγο πιο κάτω από την πιτσαρία "Τ' Αθέρμι" αρχίζει το μονοπάτι προς τις γεωθερμικές πηγές της περιοχής. Ξεκινάει σαν καλντερίμι με σκαλοπάτια στρωμένα με ηφαιστειακή πέτρα. Πολύ γρήγορα συναντάμε ένα ξωκλήσι και συνεχίζουμε τα σκαλοπάτια, που δίνουν τη θέση τους σε μονοπάτι ολισθηρό. Πού και πού παρεμβάλλονται τμήματα μισοκατεστραμμένου καλντεριμιού. Το κοκκινωπό χρώμα κυριαρχεί στο έδαφος και στα πετρώματα της περιοχής. Κάτω χαμηλά εμφανίζεται ωραία βοτσαλωτή ακτή. Αρχίζει ελικοειδές τοιχισμένο καλντερίμι, γραφικά λαξευμένο στην απότομη πλαγιά. Η έντονη όμως κλίση στα σκαλοπάτια κάνει το έδαφος αρκετά ολισθηρό. 12' μετά την αναχώρησή μας εμφανίζεται απρόσμενα μπροστά μας το εκκλησάκι "Χριστός τ' Αθέρμι". Είναι χτισμένο ολόκληρο μέσα σε βράχο μαζί με μερικά υπόσκαφα σπιτάκια, παραδοσιακής κα-

τασκευής αλλά μισοερειπωμένα. Σε 2' φτάνουμε στη βοτσαλωτή ακτή. Έχει άνοιγμα 150 περίπου μέτρων και αποτελείται από μαύρα κυρίως βότσαλα αλλά και μικρά κομμάτια ελαφρόπετρας. Σε κάποια σημεία της παραλίας ορθώνονται μεγάλοι κοκκινωποί βράχοι, αυθεντικά προϊόντα του ηφαιστείου. 100 περίπου μέτρα προς τα ΝΔ, αμέσως πάνω από την απόκρημνη ακτή, διακρίνεται ένα ερειπωμένο κτίσμα, οι παλιές εγκαταστάσεις

Σε πολλά σημεία της διαδρομής διατηρείται το παλιό ελικοειδές καλντερίμι, σμιλεμένο στις απότομες ηφαιστειογενείς πλαγιές. (αριστερά)

Το σπηλαιώδες εξωκλήσι του "Χριστού τ' Αθέρμι", δίπλα σε υπόσκαφα σπιτάκια παραδοσιακής κατασκευής.

των θερμών λουτρών, που καταστράφηκαν από κατολίσθηση και εγκαταλείφθηκαν. Πριν πάρουμε το δρόμο της επιστροφής μαζεύουμε μερικά μαύρα, απόλυτα στρογγυλεμένα βότσαλα, ενθύμιο από την επίσκεψή μας στον "Χριστό τ' Αθέριμ".

Καλύπτουμε την υψομετρική διαφορά των 170 μέτρων και τα 200 περίπου σκαλοπάτια σε 18'.

θαλάσσιες πηγές, στον **Χριστό**, στη **Βλυχάδα**, στην **Παλιά** και **Νέα Καμένη**. Η περιοχή που ερευνήθηκε καλύτερα και φαίνεται να έχει σημαντικό γεωθερμικό ενδιαφέρον είναι η ευρύτερη περιοχή που περιλαμβάνεται από το τρίγωνο **Μεγαλοχώρι - Εμπορείο - Ακροτήρι**.⁸ Στο ύψος περίπου του Μεγαλοχωρίου δεσπόζει πάνω από την καλντέρα το ξενοδοχείο

"ARTEMIS". Περίπου 100 μ. πάνω από το ξενοδοχείο αρχίζει μονοπάτι, που κατηφορίζει προς τη θάλασσα με φαρδειά σκαλοπάτια στρωμένα με βότσαλα λάβας. Σε δυο λεπτά περνάμε μπροστά από το εκκλησάκι του **Αγ. Νικολάου**, χτισμένο μέσα σε βράχο και με κορυφαία θέα στην καλντέρα.

Με εναλλασσόμενο μονοπάτι και σκαλοπάτια καταλήγουμε στο εκκλησάκι της **Παναγίας της Πλάκας**, χτισμένο μέσα σε βράχο συμπαγή. Αμέσως μετά φτάνουμε στις εγκαταστάσεις των λουτρών, μερικά μέτρα πάνω από τη θάλασσα. Είναι μια σειρά από απλά, ταπεινά δωμα-

22 λεπτά αργότερα, κάθιστροι και ασθμαίνοντες, καλύπτουμε την υψομετρική διαφορά των 190 μέτρων και τα 320 συνολικά σκαλοπάτια που μας χωρίζουν από την αφετηρία της κατάβασης.

τιάκια, όλα κλειδωμένα και εγκαταλελειμμένα, ενώ μέχρι πριν λίγα χρόνια λειτουργούσαν. Υψώνουμε τα μάτια μας στη διαδρομή της επιστροφής. Ο ανήφορος μοιάζει εχθρικός και κατακόρυφος. Δυστυχώς η περιοχή δεν διαθέτει υπηρεσία teleferique. Με κανονικό ρυθμό, όπως άλλωστε απαιτεί η ανηφορική διαδρομή, φτάνουμε στην αφετηρία, σε χρόνο που δεν υπερβαίνει τα 22 - 25 λεπτά.

Πολύ ωραία, ξεκούραστα και ολιγόλεπτης διάρκειας είναι, τέλος, τα δυο κλιμακωτά καλντερίμια της **Οίας**, προς "**Αμμούδι**" και "**Αρμένι**", καθώς και το διάσημο καλντερίμι των **Φηρών**, που έχασε μεγάλο μέρος της παραδοσιακής του αξίας, μετά την κατασκευή του teleferique.

8 ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΗΣ ΠΛΑΚΑΣ

Το μονοπάτι αυτό, όπως και το προηγούμενο, σχετίζονται άμεσα με την ύπαρξη γεωθερμικών πηγών στη Σαντορίνη. Είναι γνωστό, ότι η γεωθερμική ενέργεια είναι μια φυσική και ανανεώσιμη πηγή με γήινη προέλευση. Δημιουργείται, όταν μετά από ευνοϊκές γεωλογικές συνθήκες, τα ρευστά εγκλωβίζονται και θερμαίνονται μέσα σε υπόγειους γεωθερμικούς ταμιευτήρες. Είναι ενόητο, ότι η Σαντορίνη διαθέτει αυτές τις ευνοϊκές γεωλογικές συνθήκες σε μεγάλο βαθμό, αφού το ενεργό ηφαίστειο (με τελευταία έκρηξη μόλις το 1950) προϋποθέτει την ύπαρξη λειωμένου πετρώματος (μάγματος) με θερμοκρασία 900⁰ C περίπου. Το μάγμα αυτό θερμαίνει τα υπερκείμενα πετρώματα και όλα τα ρευστά που κυκλοφορούν μέσα σ' αυτά. Την ύπαρξή του - σε βάθος 3-4 χλμ. κάτω από την καλντέρα - πιστοποιούν οι πολύ ζεστές ατμίδες που βγαίνουν στον κρατήρα της Καμένης και οι πολλές παράκτιες και υπο-

Τμήμα της συναρπαστικής διαδρομής με το ωραίο καλντερίμι προς την Παναγιά της Πλάκας. Τα σπιτάκια των παλιών ιαματικών λουτρών, που τα τελευταία χρόνια έπαψαν να λειτουργούν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο α μπορούσαν να γραφτούν σελίδες ατελείωτες για τη Σαντορίνη. Κάθε κομμάτι του εδάφους της, κάθε χρονική στιγμή του ιστορικού και γεωλογικού της παρελθόντος αποτελεί ένα θέμα συναρπαστικό και ιδιαίτερο. Η ομορφιά της είναι μοναδική, διαχρονική και αξεπέραστη. Θυμίζει μια παγκόσμια καλλονή, που παραμένει στους αιώνες τόσο ωραία, όσο και τη στιγμή της στέψης της. Οι μεγάλες διασημότητες, βέβαια, είναι μοιραίο να προκαλούν αντικρουόμενα συναισθήματα, λατρεία και θαυμασμό, ζήλεια ή και φθόνο.

Ας κρατήσουμε μόνον τα χαρίσματά της και ας παραβλέψουμε τις ιδιομορφίες του χαρακτήρα της.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

(1) Η λέξη προέρχεται από την Ισπανική Caldera, που σημαίνει χύτρα, καζάνι.

(2) Γ. Ε. Βουγιουκαλάκης, **Σύντομη Ιστορία των Ηφαιστείων της Σαντορίνης**. (Τομ. "ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ")

(3) Ε. Γερούση, **Η Θήρα στα προϊστορικά χρόνια**. (όπ.π)

(4) Α. Κωτσοβίλη, **Τα εργοστάσια τοματοπολτού στη Σαντορίνη**. (όπ.π)

(5) Γ.Ε. Βουγιουκαλάκης. (όπ.π)

(6) Α. Κραντονέλλη, **Πειρατεία και Σαντορίνη** - Κ. Κωνσταντή, **Μια σύντομη ματιά στο Καστέλι του Πύργου**. (όπ.π)

(7) Επτενές άρθρο: **Τεύχος 31 ΕΛ ΠΑΝΟΡΑΜΑ**.

(8) Μ. Φυτίκας, **Γεωθερμική ενέργεια στη Σαντορίνη**. (όπ.π)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται:

- Στη διεύθυνση της μονάδας "ΙΚΙΕΣ" (τηλ. 22860-71311) και προσωπικά στον **Χρήστο Σεφεριάδη**, που με το υπόλοιπο προσωπικό φρόντισε ώστε η διαμο-

νή μας να είναι αξέχαστη.

- Στον φίλο γεωπόνο **Πέτρο Οικονόμου** για τον χρόνο, τις πληροφορίες και τις εξυπηρητήσεις του.

- Στο Ξενοδοχείο **ARTEMIS** (τηλ. 22860 81922, 83421) για όλες τις βοήθειες.

-Στις εκδόσεις "**ΑΝΑΒΑΣΗ**" για την προμήθεια των λεπτομερών χαρτών της Σαντορίνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι.Μ. Δανέζη, "ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΘΗΡΑ, ΘΗΡΑΣΙΑ, ΑΣΠΡΟΝΗΣΙ, ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ", εκδ. ΑΔΑΜ, ΑΘΗΝΑ 2001.

Στο τέρμα του μονοπατιού είναι χτισμένο το εξωκκλήσι της Παναγίας της Πλάκας, μερικές δεκάδες μέτρα πάνω από τη θάλασσα.

ΤΟ ΚΑΤΑΚΟΚΚΙΝΟ "ΧΡΥΣΟΜΗΛΟ" ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΙΧΑΗΛΣ ΖΕΥΓΟΥΛΑΣ ΦΩΤ.: ΦΩΤ. ΑΡΧΕΙΟ ΠΕΤΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Είναι γνωστό ότι η ντομάτα, προϊόν με καταγωγή τη Λατινική Αμερική των Αζτέκων, φθάνει στην Ευρώπη τον 18ο αιώνα. Στην Ελλάδα έρχεται το 1818 με τους Καπουτσίνους μοναχούς.

Οι πρώτοι διαταγμοί για την κατανάλωσή της είναι γνωστοί. Το φυτό, αντιμετώπιστηκε στην αρχή σαν καλλωπιστικό. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς άρχισε η βρώσιμη καλλιέργειά του κι ακόμη πότε οι διάφορες τοπικές ποικιλίες της αναπτύχθηκαν στη χώρα μας. Πάντως το μικρό, σαν κορόμηλο, ντοματάκι, με την πλούσια σάρκα και το έντονο χρώμα, βρήκε πρόσφορο έδαφος, σχεδόν σ' όλα τα νησιά του Αιγαϊκού Αρχιπελάγους. Τέτοια ντοματάκια συναντάμε και γευόμαστε στη Χίο, στη Σέριφο, στη Φολέγανδρο (με τα οποία συνοδεύουν τα "ματσάτα" με τον κόκκορα), στη Νίσυρο. Όμως το άνυδρο ντοματάκι της Σαντορίνης έχει μια απaráμιλλη αίγλη. Αναφορά έχουμε για πρώτη φορά, όταν το 1927, το Γενικό Χημείο του Κράτους αναφέρεται στον "τομα-

στο μικροκλίμα της.

Η φακή που φυτεύεται το Γενάρη, εξασφαλίζει στο έδαφος τη φυσική λίπανση με τη δέσμευση του αζώτου, που αποδίδει μετά στο έδαφος και στις ντοματιές με το θάψιμο ολόκληρου του φυτού. Το ηφαιστειογενές του εδάφους (ελαφρόπετρα και στάχτη) αερίζεται επαρκώς αλλά και απορροφά εύκολα τη βραδινή δροσιά που ανεβαίνει απ' την καλντέρα. (Όσοι έχουν επισκεφθεί το νησί θα διαπιστώσουν ότι μετά τις 10 το βράδυ όλα γίνονται υγρά). Σ' ένα νησί με ελάχιστες βροχοπτώσεις η υγροποίηση των θαλασσινών υδρατμών εξασφαλίζει στο φυτό-ντοματάκι τη βιοσιμότητα του. Αν προσθέσει κανείς και τους δυνατούς αέρηδες που απομακρύνουν τα βλαβερά έντομα και τις ασθένειες που δημιουργούν,

ΦΩΤ. ΑΡΧΕΙΟ ΜΥΡΣΙΝΗΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ

τοπολιτ θήρας". Μέχρι το 1917 η κύρια παραγωγή του νησιού ήταν το κρασί visanto με το οποίο τροφοδοτούνταν η ορθόδοξη εκκλησία της Ρωσίας για τη θεία μετάληψη. Με την επικράτηση της επανάστασης του 1917 σταματά και η τέλεση μυστηρίων, η Σαντορίνη στρέφεται τότε στην καλλιέργεια της ντομάτας. Να που η πολιτικοκοινωνικές αλλαγές ευθύνονται για την καλλιέργεια του πιο δημοφιλούς προϊόντος του νησιού. Διαθέτει έντονο άρωμα, χυμώδη συμπαγή σάρκα, και ήπια γλυκίσουσα γεύση που φτιάχνει ένα γλυκοράγγωτο πελτέ και προσφέρεται για γλυκό του κουταλιού.

Ο **Πέτρος Οικονόμου**, νέος και πρωτοπόρος αγρότης, καλλιεργεί στο Μεγαλοχώρι, βιολογικά τα Σαντορινιά Πομοντόρια. Η φαινομενικά ξηρή θηραϊκή γη, αποτελεί ιδανικό τόπο για το ντοματάκι που προσαρμόστηκε

καταλαβαίνουμε γιατί οι μικροί κόκκινοι καρποί της άνυδρης Σαντορινιάς ντομάτας αποτελούν ένα θαυμάσιο προϊόν του οικοσυστήματος του νησιού, που έχει να αντιπαλέψει τη καώδη τουριστική ανάπτυξη.

Οι πρότυπες βιολογικές καλλιέργειες του κ. Οικονόμου μας πείθουν ότι η οικονομική εξέλιξη βρίσκεται πολλές φορές μακριά απ' την πρόσκαιρη κι ασταθή νυχτερινή ζωή και τη θορυβώδη τουριστική κραιπάλη. Στα ντόπια προϊόντα που κλείνουν μέσα τους μεράκι, ιδέες και αγάπη για τη φύση, αλλά και όρους για μια μόνιμη και ισορροπημένη κοινωνική εξέλιξη.

Ευχαριστούμε τον κ. **Π. Οικονόμου** για τις πληροφορίες του και την κα **Μ. Λαμπράκη** για την φωτογραφία της ντομάτας από το βιβλίο "Γεύσεις Ελληνικών νησιών Σαντορίνη", e-mail: mirsini@her.forthnet.gr